

КАФЕДРА
ЦИВІЛЬНОГО,
ГОСПОДАРСЬКОГО
ТА ЕКОЛОГІЧНОГО
ПРАВА

ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
НТУ "ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"

Лекція 13-14

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- ▶ Сімейна медіація – це гнучкий механізм вирішення різноманітних сімейних конфліктів, який можна адаптувати під унікальну ситуацію кожної сім'ї.
- ▶ Сімейні конфлікти є одним з найпоширеніших видів конфліктів, що мають низку **особливостей**:
 - ▶ особливий предмет – міжособистісні стосунки (кохання, любов, кровна спорідненість), правові та моральні обов'язки, зумовлені реалізацією функцій сім'ї: репродуктивної, виховної, господарсько-економічної, рекреаційної (взаємодопомога, турбота про здоров'я, організація дозвілля і відпочинку), комунікативної та регулятивної;
 - ▶ сильні душевні переживання та страждання їх учасників. Емоційний накал заважає людям зосередитися і прийняти обдумане рішення щодо перспектив подальшого життя;
 - ▶ швидкість протікання кожного з етапів конфлікту;
 - ▶ багатосторонність через залучення до конфлікту, крім основних його учасників (подружжя, батьки та дитина, брати та сестри), інших членів сім'ї;
 - ▶ своєрідні форми протиборства (докори, образи, сварка, сімейний скандал, порушення спілкування тощо);
 - ▶ різноманітні способи завершення (примирення, досягнення згоди, налагодження відносин на основі взаємних поступок, розлучення).

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

► **Причини сімейних конфліктів:**

- обмеження свободи активності, дій,
- самовираження членів сім'ї;
- девіантна поведінка одного або декількох членів сім'ї (алкоголізм, наркоманія, домашнє насильство тощо);
- наявність протилежних інтересів, прагнень, обмеженість можливостей для задоволення потреби одного з членів сім'ї (з його точки зору);
- авторитарний, жорсткий тип стосунків, що склалися в сім'ї;
- наявність важко вирішуваних матеріальних проблем;
- авторитарне втручання родичів у подружні відносини;
- сексуальна дисгармонія партнерів у шлюбі тощо.

До внутрішніх чинників, які можуть спричиняти виникнення конфліктів у сім'ї, слід також віднести: погіршення економічного стану сім'ї, надмірну трудову зайнятість одного або обох з подружжя; безробіття подружжя або інших членів сім'ї; тривалу відсутність житла; відсутність можливості влаштувати дітей до дитячої установи та ін.

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- ▶ Сімейний конфлікт нерідко набуває форми спору, коли подружжя звертається до юрисдикційних або неюрисдикційних засобів його вирішення. В цих випадках сімейна медіація знову-таки є одним з найефективніших варіантів вирішення спору.
- ▶ Зокрема вона може бути використана у таких категоріях спорів як:
 - ▶ спори щодо визначення та виконання аліментних зобов'язань подружжя, батьків та дітей, в тому числі визначення розміру чи перерахунку аліментів;
 - ▶ спори з приводу розірвання шлюбу;
 - ▶ спори щодо утримання подружжя та інші майнові відносини подружжя, батьків та дітей, інших членів сім'ї;
 - ▶ спори щодо визначення місця проживання дитини та/ або участі кожного з батьків в утриманні та вихованні дитини;
 - ▶ спори щодо поділу майна подружжя, колишнього подружжя, осіб, які перебували у фактичних шлюбних відносинах;
 - ▶ спори щодо організації контакту з дітьми баби, діда або інших родичів дитини;
 - ▶ спори щодо встановлення батьківства;
 - ▶ спори між батьками та дітьми, які не можуть бути вирішені у судовому порядку.

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- Сімейна медіація дозволяє врахувати високу емоційність сімейних конфліктів і тому є дуже ефективною в різних заплутаних життєвих ситуаціях. Вона враховує людський фактор в конфлікті та приділяє багато уваги взаєминам. Вона заохочує і полегшує вираження хвилювань, тривог і сумнівів. Будь-які теми, порушені під час медіаційних сесій, можуть бути взяті до уваги та відображені в тексті досягнутої угоди.
- Зокрема завдяки сімейній медіації батьки можуть знайти відповіді на такі питання, що стосуються дитини:
 - про місце проживання дитини та форми участі кожного з батьків у її вихованні;
 - питання утримання та навчання дітей;
 - обмін інформацією про стан здоров'я дитини;
 - про особливості спілкування батьків один з одним і кожного з батьків з дитиною;
 - щоденний розпорядок життя дитини, проведення свят, відпочинок на канікулах;
 - контакт з родичами розлучених батьків, спілкування з бабою чи дідом, іншими родичами;
 - подарунки, одяг, кишенькові витрати, а також дисципліна, правила виховання і розпорядку.

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- **Проведення сімейної медіації.** Сімейні медіатори працюють в парі – в комедіації. Спочатку вони проводять попередню зустріч з кожною стороною для діагностики конфлікту та визначення основних тем для обговорення.
- Основне питання, яке ставлять медіатори сторонам на попередній зустрічі, це чи готові вони домовлятися для того, щоб знайти рішення, яке допоможе розв'язати конфлікт. По отриманню позитивної відповіді робота медіаторів спрямовується на таке:
 - допомогти налагодити спілкування між учасниками сімейного конфлікту;
 - допомогти почути і зрозуміти один одного, враховуючи зниження довіри між сторонами або навіть її відсутність через конфлікт. Люди часто не усвідомлюють, що у них є багато спільного, а медіація допомагає це побачити;
 - допомогти дізнатися про інтереси один одного, а головне – сформулювати для себе і власні інтереси. Іноді люди, переживаючи величезну образу, готові поступитися своїми справжніми інтересами заради того, щоб зробити боляче іншому. Сімейна медіація допомагає зрозуміти безперспективність такого підходу;
 - допомогти зрозуміти інтереси дитини. Батьки схильні забувати про почуття дітей, коли «кровоточать» їх власні душевні рани;
 - допомогти зберегти батьківські відносини. Що б не відбувалося між подружжям, вони не перестають бути батьками;
 - вести сторони до пошуку взаємоприйняттого рішення;
 - допомогти сторонам добровільно виконати ухвалені ними рішення.

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- Медіація дає можливість відокремити статус батьків від «гіркоти і смутку», які слідує за втратою статусу дружини або чоловіка.
- У роботі з подружніми парами, які перебувають в процесі розірвання шлюбу, які готові на мирне позасудове врегулювання конфліктної ситуації, часто звучить запит про надання допомоги в розмові з дитиною і визнання власної безпорадності і нерозуміння, яким чином це краще зробити. На зустрічах при прямому консультуванні дитина має можливість проговорити свої переживання і думки з приводу конфлікту між батьками, сказати про свої бажання і поставити питання, що виникли у зв'язку з розлученням батьків.
- Дуже часто батьки після розлучення борються за дітей як за об'єкти власності, які можна «виграти» або «програти» в результаті судового процесу, що сприяє загостренню і продовженню конфлікту між батьками тоді, коли дітям найбільше потрібні підтримка і взаємодія батьків.
- Сімейний медіатор, працюючи з шлюбнорозлучними справами, має «привносити» інтереси дитини у напрацювання варіантів рішення конфлікту батьками.
- В сімейній медіації можуть брати участь діти. Пряме консультування дітей проводиться сертифікованим сімейним медіатором з роботи з дітьми за обоюсторонньої згоди батьків

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- ▶ **Форми участі дітей у сімейній медіації:**
- ▶ пряме консультування дітей. Проводиться сімейним медіатором за відсутності батьків, коли дитина не хоче або не може сказати про свої бажання та потреби в їх присутності (для роботи з маленькими дітьми доцільно використовувати спеціальні проектні методики, щоб зрозуміти мову дитини);
- ▶ безпосередня участь дитини в сімейній медіації. В цьому випадку медіатор працює з дитиною в присутності батьків. Цей спосіб роботи може допомогти усвідомити батькам переживання своєї дитини і самим почути те, що є найважливішим і найтривожнішим питанням для дитини;
- ▶ участь дитини в сімейній медіації як сторони конфлікту. Така форма участі дитини має місце в конфліктах поколінь (батьки–діти).

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ

- У роботі сімейного медіатора використовується екограма для опису «екології» сім'ї в перехідний період. Коли батьки розлучаються і починають відносини з новими партнерами, сім'я розростається не тільки «по вертикалі», а й «по горизонталі». Екограма корисна також тим, що на ній можна показати дві горизонтальні лінії, що з'єднують обох батьків (зазвичай для цього використовується всього одна лінія). Верхня лінія описує шлюбні відносини, які завершуються при розставанні або розлучення. Нижня лінія представляє їхні стосунки як батьків, які, як правило, повинні тривати на благо дітей і самих батьків.
- Близьким людям особливо складно впоратися із завершенням своїх шлюбних відносин в умовах, коли необхідно продовжувати спільно виконувати батьківські обов'язки. Дуже часто кілька ліній накладаються одна на одну.
- Візуальний поділ цих ліній здатний допомогти батькам усвідомити необхідність відокремити проблеми їхнього шлюбу, які стали причиною руйнування їхніх стосунків, від батьківських прав і обов'язків, які продовжують об'єднувати їх в сьогоденні і майбутньому.
- Екограми особливо корисні, якщо мова йде про розширену сімейну структуру, в яку входять діти від попередніх шлюбів, діти вітчима і мачухи, пасинки і падчерки, а також бабусі й дідусі.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- Поняття комерційної медіації, або бізнес-медіації, які далі вживатимуться як синоніми, можна розкривати у вузькому та широкому значенні.
- У вузькому значенні комерційну медіацію (бізнес-медіацію) можна визначити як альтернативну (позасудову) структуровану процедуру врегулювання спорів, що виникають в процесі підготовки до здійснення господарської діяльності та/або її здійснення, в рамках якої сторони намагаються досягти згоди для вирішення спору за допомогою нейтрального посередника (медіатора).
- У широкому значенні бізнес-медіація – це нова культура цивілізованого діалогу у сфері господарювання, що створює можливості для вирішення спорів, а також запобігання їх виникненню.
- Адже комерційна медіація застосовується не тільки там, де існує спір.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- **Сфери застосування бізнес-медіації**
- При дослідженні сфер застосування бізнес-медіації слід зауважити, що неможливо виділити окремі види комерційних спорів, які не можуть бути врегульовані за допомогою медіації.
- Спори не можуть бути предметом врегулювання за допомогою бізнес-медіації, при наявності таких ознак:
 - пряма суперечність нормам законодавства – тут слід розрізняти декілька аспектів. Перш за все, це випадки, коли законом визначено чіткий спосіб вирішення спору, що не передбачає можливість застосування жодних альтернатив, як наприклад, законодавчі обмеження в процедурі банкрутства.
 - наявність інтересів третіх осіб – йдеться про випадки, коли предмет та/або результат медіації прямо впливає на інтереси
 - осіб, які не залучені до процедури медіації, і таке залучення є неможливим в силу об'єктивних причин;

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- ▶ спори з невідомими бенефіціарами – йдеться про випадки, коли медіатор виявляє, що особами, які приймають рішення від імені сторони конфлікту, є не ті особи, які беруть безпосередню участь в процесі медіації, а треті особи, які не бажають себе виявляти, однак фактично визначають стратегію поведінки її довірених осіб у процедурі врегулювання спору;
- ▶ наявність внутрішнього конфлікту інтересів – це найчастіше зустрічається у корпоративних та внутрішньо-організаційних спорах, коли між власниками бізнесу або між власниками та найманим топ-менеджментом є прихований конфлікт інтересів, який вони намагаються всіма силами замаскувати іншим, зовнішнім конфліктом;
- ▶ відсутність фокусу на реальне врегулювання спору – досвідченим медіатором це виявляється досить швидко, на основі діагностики конфлікту та первинних контактів зі сторонами спору. Завданням медіатора у цих випадках є проведення перевірки на реалістичність та добросовісність намірів учасників медіації;
- ▶ застосування насильства або погроза такого застосування – йдеться про всі види фізичного, психологічного та іншого протиправного впливу на одну зі сторін конфлікту з боку іншої сторони або третіх зацікавлених осіб.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- ▶ В окремих випадках можуть бути застосовані інші критерії медіабельності бізнес-спорів, залежно від обставин певної справи, що має бути визначено медіатором на етапі діагностики конфлікту, а у разі об'єктивної неможливості раннього виявлення – на перших етапах процедури медіації.
- ▶ Враховуючи, що не всі із зазначених вище критеріїв можна, на наш погляд, віднести до абсолютних, остаточний висновок про ступінь медіабельності конкретного спору робиться медіатором, який обраний сторонами для проведення процедури врегулювання спору між ними, на підставі його внутрішнього переконання.
- ▶ Зрозуміло, що за таких обставин різні медіатори можуть дійти протилежних висновків щодо медіабельності певного комерційного спору. У цьому випадку важливою, на наш погляд, є прозорість застосованих медіатором критеріїв.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- Пропонуємо узагальнено класифікувати вказані спори за суб'єктним складом їх учасників:
- між суб'єктами господарювання та їх клієнтами;
- між суб'єктами господарювання та їх контрагентами;
- спори з працівниками суб'єктів господарювання, що включають спори між трудовим колективом та роботодавцем, окремими групами працівників та керівництвом, працівниками одного ієрархічного рівня, окремими працівниками та роботодавцем;
- між власниками бізнесу (учасниками, акціонерами товариств) та найманим топ-менеджментом;
- між власниками бізнесу.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- Залежно від предмету спору бізнес-медіацію можна класифікувати на такі основні види:
- медіацію у сфері договірних відносин;
- медіацію у сфері деліктних відносин;
- медіацію корпоративних спорів;
- фінансову медіацію;
- земельну медіацію;
- медичну медіацію;
- медіацію у сфері інтелектуальної власності;
- внутрішньо-організаційну медіацію (що включає у тому числі трудові спори);
- медіацію бізнес-партнерства.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- ▶ **Особливості проведення бізнес-медіації.**
- ▶ *Характеристики*, притаманні процедурі врегулювання більшості комерційних спорів:
- ▶ складнощі із залученням сторін до медіації – через недостатню обізнаність про процедуру, відсутність довіри сторін до процедури та одна до одної. З практичного досвіду вбачається, що розрахунок вартості конфлікту у разі його продовження протягом тривалого часу є ефективним інструментом для підвищення лояльності сторін бізнес-конфлікту до процедури медіації;
- ▶ важливість експертності медіатора у галузі, в якій виник спір, – володіння медіатором спеціальною термінологією (у фармацевтичній, аграрній чи фінансовій сфері тощо) допомагає швидше побудувати довіру зі сторонами та зробити процес медіації динамічним;
- ▶ обмеженість повноважень представників сторін медіації – пов'язана із тим, що безпосередню участь у процесі медіації не завжди беруть бенефіціари конфліктуючих сторін, делегуючи своїх представників для цього, які часто не мають достатніх повноважень на прийняття певних рішень, варіанти яких генеруються в процесі проведення медіації;

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- необхідність з'ясування виду конфлікту – виконання цієї задачі медіатором та виявлення, з чим саме у конкретному кейсі необхідно працювати – з конфліктом цінностей, інтересів чи стилів, допомагає усвідомити глибину конфлікту та прояснити перспективи його врегулювання;
- дисбаланс сил – ознака, притаманна більшості бізнесспорів, сторони яких часто мають діаметрально різні ресурси, статус, авторитет тощо, що може переводити переговорний процес між ними у домінування сильнішої сторони та в результаті призвести до переговорів з нульовим результатом;
- наявність прихованих емоцій – поширене упередження, що в комерційних спорах емоційний фон сторін є невисоким, спростовується практичним досвідом проведення бізнесмедіацій, коли медіатору доводиться окрему увагу приділяти невиявленим емоціям учасників медіації, які ними ретельно приховуються та іноді заперечуються й гальмують процедуру врегулювання спору;
- наявність великої кількості радників, у тому числі юристів, які можуть критично ставитись до процедури медіації та участі в ній певної сторони, наполягаючи на обранні традиційних способів вирішення спорів, що інколи негативно відбивається на динаміці процесу.

БІЗНЕС-МЕДІАЦІЯ

- **Додаткові можливості бізнес-медіації**
- Окрім великої кількості очевидних переваг, що надає сторонам комерційних спорів бізнес-медіація як потужний інструмент для їх врегулювання, цей інструмент можна ефективно застосовувати і як превентивний – для профілактики виникнення спорів.
- Французький медіатор Жан-Франсуа Сікс вирізняє чотири види медіації:
- творча медіація – створює нові відносини і робить їх взаємовигідними;
- оновлююча медіація – покращує вже існуючі відносини, які з тих чи інших причин були охолоджені або перервані;
- превентивна медіація – попереджає вже існуючий конфлікт, який розпочинається, поки у його потенційних учасників ще є конструктивні відносини;
- лікувальна медіація – вирішує конфлікт.
- Зазначені приклади демонструють широкі можливості для застосування бізнес-медіації, що не обмежується виключно стадією врегулювання існуючого конфлікту.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- Відносини між суб'єктами трудового права передбачають можливість конфлікту через різницю їхніх інтересів, які часто є діаметрально протилежними - **трудова медіація або медіація в трудових відносинах.**
- **Особливості медіації в трудових відносинах**
- Специфіка трудових відносин зумовлює певні особливості трудової медіації, що включають, зокрема, таке:
 - медіація переважно ініціюється роботодавцем;
 - часто зовнішній юрист радить роботодавцю вдатися до медіації для вирішення трудового спору;
 - незважаючи на те, що роботодавець є сильною стороною трудових відносин, під час трудового спору (особливо пов'язаного зі звільненням працівника) баланс сил нерідко змінюється на користь працівника.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ Часто роботодавець зацікавлений у якнайшвидшому врегулюванні трудового спору (конфлікту), що може бути зумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми причинами. Внутрішні причини включають, зокрема, необхідність підтримання сприятливого мікроклімату в трудовому колективі, збереження часу, грошей та інших ресурсів. Зовнішні ж причини пов'язані з можливим ініціюванням незадоволеним працівником проведення перевірок роботодавця державними органами, репутаційними ризиками при порушенні працівником положень внутрішніх документів роботодавця в сфері комплаєнсу та розголосом відомостей про це тощо.
- ▶ *конфіденційність*, яку забезпечує медіація, часто є вирішальною для роботодавця.
- ▶ *час, фінанси та інші ресурси* є важливими факторами, що розглядаються роботодавцем;
- ▶ на практиці може виникати потенційний або реальний конфлікт інтересів медіатора;
- ▶ можлива багатостороння медіація (наприклад, працівник, профспілка та роботодавець);

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ Ефективною для вирішення трудових спорів є оціночна медіація, яка:
- ▶ спрямована на досягнення результату – угоди про врегулювання спору (наприклад, укладення договору про припинення трудових правовідносин), на відміну від фасилітаційної медіації;
- ▶ проводиться медіаторами – фахівцями в галузі трудового права, які можуть надати обом сторонам кваліфіковану юридичну консультацію протягом процедури медіації;
- ▶ за оціночного підходу до медіації медіатор-юрист: контролює процес, обмежує вихід емоцій сторін, ставить спеціальні запитання, фокусується не стільки на інтересах сторін, скільки на правових позиціях, оперує більше твердженнями, ніж запитаннями, направляє сторони в певному напрямку на правах експерта, оцінює спір щодо відповідних судових рішень, мирових угод, власного досвіду з вирішення подібних спорів;
- ▶ базується на презумпції, що на підставі своєї освіти, досвіду та об'єктивності медіатор вправі направляти сторони на підставі закону чи існуючої практики, і що саме такого медіатора потребують сторони.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- **Особливості фаз (стадій, етапів) медіації в трудових відносинах.**
- Однією з характерних рис медіації є гнучка процедура, що зумовлює певну свободу дій медіатора щодо планування та управління процесом для задоволення потреб сторін після консультації з ними.
- **Квазі-медіація** – це вирішення спору шляхом переговорів за допомогою особи, яка володіє медіаційними компетенціями, шляхом застосування певних технік і навичок медіатора.
- Медіаторам, які проводять трудову медіацію (принаймні, на початку практики), рекомендується проводити саме квазі-медіацію, а не класичну медіацію.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ (1) Попередня фаза або ініціювання медіації
- ▶ Ініціювання медіації в трудових відносинах відбувається:
 - ▶ На етапі укладання трудового договору (контракту);
 - ▶ Протягом існування трудових правовідносин та на етапі припинення трудових правовідносин.
 - ▶ На етапі укладання трудового договору (контракту) медіація як засіб вирішення трудових спорів може бути передбачена завдяки таким чинникам:
 - ▶ **внутрішні документи** (політики, положення тощо) роботодавця передбачають обов'язкові переговори між роботодавцем та працівником на початку виникнення трудових правовідносин як першого етапу вирішення можливих трудових спорів.
 - ▶ **глобальні політики та процедури міжнародної групи компаній**, до якої належить український роботодавець, передбачають обов'язкову попередню медіацію та/або містять типові медіаційне застереження трудового договору (контракту).
 - ▶ **пропозиції зовнішнього юриста**, який здатен компетентно та аргументовано викласти сторонам трудових правовідносин переваги медіації перед судовим розглядом.
 - ▶ **взаємодія зовнішнього юриста** з внутрішнім юристом та керівником кадрової служби роботодавця.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ При прийнятті останнім рішення на користь закріплення медіаційного розгляду на етапі укладення трудового договору (контракту):
- ▶ роль роботодавця в переговорах з майбутнім працівником про медіацію.
- ▶ На початку трудових правовідносин, роботодавець є і юридично, і фактично сильною стороною відносин. Відповідно, на цьому етапі він може практично диктувати працівнику будьякі положення трудового договору (контракту). Навіть якщо працівник і буде намагатися сперечатися з роботодавцем щодо важливих для нього умов трудового договору, медіація навряд чи на даному етапі буде серед них.
- ▶ У ході трудових правовідносин також часто можна доволі легко домовитися з працівником про вирішення потенційних конфліктів (спорів) у трудових відносинах шляхом медіації. Переважно така домовленість оформлюється шляхом внесення змін до письмового трудового договору (контракту). У випадку відсутності останнього роботодавець може ініціювати укладення письмового трудового договору або сторони можуть підписати окремий договір про проведення процедури медіації.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- Що ж стосується ініціювання процедури медіації в момент виникнення спору чи проблемного припинення трудових правовідносин, то він є найменш сприятливим для ініціювання медіації, оскільки сторони вже знаходяться в стані конфлікту, а додаткові переговори ще більше емоційно виснажують як працівника, так і роботодавця. Незважаючи на зазначене вище, сторони трудових правовідносин все ж таки можуть домовитися про передачу вже існуючого між ними трудового спору (конфлікту) на медіаційний розгляд.
- Домовленість про передачу трудових спорів на медіаційний розгляд документально оформлюється:
 - окремою угодою про проведення медіації;
 - медіаційним застереженням в трудовому договорі (контракті) або
 - багаторівневим положенням трудового договору (контракту) про порядок вирішення трудових спорів.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- Медіаційне застереження (медіаційна угода, багаторівневе положення трудового договору про порядок вирішення спорів) може мати різний рівень деталізації, залежно від обізнаності сторін з медіаційною процедурою та інших обставин. Однак доцільно врегулювати в ньому:
 - Чи потрібно проводити переговори сторін віч-на-віч перед залученням медіатора?
 - Коли повинна розпочатися медіаційна процедура?
 - Який механізм погодження/ призначення медіатора?
 - Чи потрібно наперед погодити кваліфікаційні характеристики медіатора?
 - Чи слід зазначити зовнішню організацію, яка буде залучена до призначення медіатора?
 - Чи зустрічі медіатора зі сторонами будуть спільними чи окремими?
 - Чи дозволяти (вимагати) медіатору надання рекомендацій/ проведення оцінки позицій сторін і їх відповідних шансів при можливому судовому розгляді спору?
 - Чи потрібно врегульовувати питання конфіденційності вже на цьому етапі?
 - Чи потрібно передбачати обмеження використання відомостей, одержаних в процесі медіації, під час майбутнього судового розгляду?
 - Хто і в якому розмірі буде оплачувати витрати на послуги медіатора?

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ **(2) Координаційна зустріч (між попередньою фазою та фазою відкриття)**
- ▶ Координаційна зустріч медіатора і сторін (однієї сторони) трудового спору передбачає здійснення таких кроків:
- ▶ оцінка спору на медіабельність;
- ▶ мотивування сторін до вирішення спору шляхом медіації (ускладнюється тим, що трудова медіація характеризується великим ступенем примусового залучення сторін, тому медіатору доводиться більше уваги приділяти мотивації сторін в ефективній участі в процедурі);
- ▶ роз'яснення специфіки оціночної медіації та/або квазімедіації (за умови їх проведення);
- ▶ створення атмосфери довіри до процесу медіації, зокрема повідомлення сторони про реальний чи потенційний конфлікт інтересів та одержання від сторін згоди на проведення медіації незважаючи на заявлений конфлікт інтересів;
- ▶ вирішення організаційних питань, в тому числі оплати послуг медіатора, мова медіаційного розгляду, спільні чи індивідуальні зустрічі.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- ▶ Правильна оцінка трудового спору на медіабельність – запорука репутації медіатора.
- ▶ На сьогодні не існує об'єктивних та достатньо чітких критеріїв, які би дозволили медіатору, без консультування з учасниками спору (конфлікту), визначити, чи варто пропонувати їм медіацію. Однак є певні індикатори, які можуть допомогти визначитися з імовірністю успішної медіації.
- ▶ Індикатори медіабельності трудового спору включають наступне:
- ▶ рівень ескалації конфлікту - традиційно вважається, що медіація може бути успішною на всіх сходинках конфлікту, крім останніх двох. Тому чим раніше сторонам запропонувати медіацію, тим більше шансів на врегулювання спору;
- ▶ мотивація та зацікавленість сторін у мирному (дружньому) припиненні конфлікту чи вирішенні спору;
- ▶ з'ясування, чи культура учасників спору (в тому числі й корпоративні культура роботодавця) дозволить їм брати участь у медіації;
- ▶ великий дисбаланс сил сторін.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- До організаційних питань, які доцільно обговорити під час координаційної зустрічі, належать:
- оплата (хто оплачує послуги медіатора та в якій пропорції);
- мова (особливо актуально для трудових спорів із іноземним елементом, але і вирішення банального «українська–російська» питання також не потрібно недооцінювати);
- тривалість процедури (кількість годин чи днів);
- учасники процедури (питання залучення юридичних радників сторін, перекладача тощо);
- порядок проведення медіації (спільні чи індивідуальні зустрічі, тривалість кожної зустрічі тощо);
- місце та час проведення (офіс роботодавця, готель чи інше приміщення, одна чи декілька кімнат, спосіб зацікавлення сторін залишитися на місці проведення медіації під час перерв тощо);
- оформлення результатів медіації (договір про припинення трудових правовідносин, наказ, протокол тощо);
- оформлення відносин з медіатором (договір про проведення медіації (медіаційна угода), договір про надання юридичних послуг між роботодавцем та юридичною фірмою, в якій працює медіатор тощо).

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- **(3) Фаза відкриття**
- Елементи традиційної фази відкриття повинні, хоча би тезисно, бути позначені медіатором:
- вступ та представлення медіатора;
- нагадування (тезисно) сторонам про принципи медіації, особливо наголошуючи на конфіденційності, незалежності, неупередженості та нейтральності;
- представлення сторін;
- стисле викладення суті спору сторонами та перше збирання тем;
- формат проведення медіації (індивідуальні чи спільні зустрічі зі сторонами, комбінація індивідуальних та спільних зустрічей);
- повноваження медіатора

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- **(4) Фаза дослідження** - Цю фазу ніколи не можна пропускати, хоча вона і може бути досить нетривалою в трудовій медіації. Особливістю медіації в трудових відносинах є те, що часто медіатор ще до почату самої медіації зібрав основні теми, з'ясував конфліктні питання, ознайомився з документами.
- **На цій стадії важливо:**
 - уміння працювати з емоціями сторін (контрольовано дати їм вихід), трансформуючи негативні емоції в позитивні;
 - при оціночній трудовій медіації дати експертну оцінку спору та виявлених тем по мірі тривання фази дослідження;
 - ставити правильні питання в правильний час (це особливо важливо та складно для медіатора – експерта в галузі трудового права);
 - збирати спільні теми;
 - розвивати спілкування та взаємодію сторін;
 - послідовно ставити наступні запитання у розвиток теми чи для початку нової теми, тобто рухати сторони по процедурі.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- **(5) Фаза торгів**
- Практика свідчить про те, що під час вирішення трудових спорів про припинення трудових правовідносин **працівник та роботодавець, переважно, «торгуються» щодо наступного:**
- розмір грошової компенсації, зокрема дискреційної вихідної допомоги (тобто такої виплати, яка не передбачена
- ні чинним законодавством, ні трудовим договором, ні колективним договором, ні внутрішніми документами роботодавця);
- можливість збереження медичної страховки на певний час;
- залишення працівнику корпоративного мобільного телефону (номеру);
- залишення (продаж за балансовою вартістю) працівнику корпоративного ноутбуку;
- продаж працівнику корпоративної машини за балансовою вартістю;
- оплата роботодавцем послуг кадрового агентства для допомоги працівнику в подальшому працевлаштуванні;
- надання позитивних рекомендацій для майбутнього роботодавця.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

- **(6) Заключна фаза** - протягом заключної фази медіаційної процедури медіатор допомагає сторонам письмово зафіксувати досягнуті домовленості щодо спору (конфлікту), який став предметом медіаційного розгляду.
- Зокрема медіація в трудових відносинах може, за рішенням сторін, завершитися у такий спосіб:
- укладенням договору про припинення трудових правовідносин (якщо спір стосується звільнення працівника);
- виданням роботодавцем наказу про припинення трудових правовідносин, з яким працівник ознайомлюється під розписку;
- проведенням остаточного розрахунку зі звільненим працівником та поверненням йому трудової книжки;
- виданням роботодавцем наказу, яким буде оформлено результат трудової медіації, з яким працівник ознайомлюється під розписку;
- оформленням протоколу процедури трудової медіації (в будь-яких випадках, а особливо при медіації трудових спорів (конфліктів), не пов'язаних із припиненням трудових правовідносин).

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ

- **Публічно-правовий спір** можна трактувати як юридичний конфлікт, який характеризується такими ознаками:
- має своїм джерелом протиріччя, викликане дійсною або передбачуваною неправомірною поведінкою;
- ініціюється юридично значимою заявою, передбаченою відповідними нормами права, яка оформлює правове домагання;
- виникає з конфліктних регулятивних правовідносин, які мають публічну управлінську або договірну природу (при порушенні адміністративно-правових договорів);
- одним з учасників є суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції, за незначними виключеннями, зокрема у сфері виборчих правовідносин;
- виражається в розбіжностях сторін спору з приводу адміністративних прав і обов'язків або законності адміністративних актів;
- має в якості легальної основи право на спростування неправомірних дій, що включає три правомочності: право звернутися до примусової сили держави для захисту своїх прав і законних інтересів від неправомірних дій (і рішень) суб'єктів адміністративного правовідношення; право на захист суб'єктивних прав від будь-якого незаконного посягання чи утиску; право вимагати від держави, її органів дотримуватися і охороняти гарантовані чинним законодавством України права, свободи, інтереси.

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ

- ▶ Ознаки адміністративно-правового спору:
- ▶ обов'язковим суб'єктом адміністративно-правового спору завжди виступає орган публічної влади або посадовець. Іншою стороною може бути приватна особа або інший адміністративний орган;
- ▶ правове становище цих сторін характеризується юридичною рівністю перед законом і судом та рівністю процесуальної правомочності;
- ▶ суть адміністративно-правового спору складають розбіжності між суб'єктами адміністративного права, які свідчать про розбіжність, несхожість їх правових позицій у спірному правовідношенні, що зв'язує їх;
- ▶ ці розбіжності пов'язані із застосуванням, порушенням, різним тлумаченням норм публічного права і реалізацією визначених ними суб'єктивних публічних прав і обов'язків;

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ

- ▶ Ознаки адміністративно-правового спору:
- ▶ предметом розбіжностей є суб'єктивні публічні права і законність адміністративних актів, які торкаються: надання, визнання, спростування або здійснення будь-якого права іншої приватної особи; накладення на нього будь-якого обов'язку; притягнення його до адміністративної відповідальності;
- ▶ адміністративний спір може мати своїм предметом одночасно і суб'єктивні публічні права (обов'язки) і законність адміністративних актів;
- ▶ адміністративні спори можуть також виникати тільки з приводу законності нормативних актів, ініціюватися прямим спростуванням і дозволятися визнанням нормативного акту недіючими, тобто безвідносно до суб'єктивних прав будь-яких зацікавлених осіб;
- ▶ істотною ознакою адміністративного спору є наявність певної процедури його заявлення і вирішення. Як основних форми реалізації цього спору світовій практиці відомі: судова, альтернативна та адміністративна, у тому числі шляхом звернення до органу – автора акту.

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ

- ▶ Аналізуючи використання процедури посередництва для врегулювання адміністративно-правових спорів, німецькі дослідники медіації дійшли висновку про те, що для проведення процедури посередництва підходять адміністративні спори з такими ознаками:
- ▶ якщо між сторонами можливе продовження взаємовідносин, наприклад, між власниками сусідніх земельних ділянок;
- ▶ наявність проблем комунікації сторін конфлікту; якщо адміністративний орган має свободу вибору у вигляді альтернативних санкцій; якщо обставини конфлікту не підлягають розголошенню.
- ▶ **Поряд з цим в межах процедури посередництва не можуть бути врегульовані конфлікти, що характеризуються:**
- ▶ правопорушення може тягти за собою кримінальне покарання;
- ▶ конфлікт можна вирішити лише шляхом процедури доказування;
- ▶ мета судового процесу направлена виключно на вирішення певної правової проблеми.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- Аналізуючи використання процедури посередництва для врегулювання адміністративно-правових спорів, німецькі дослідники медіації дійшли висновку про те, що для проведення процедури посередництва підходять адміністративні спори з такими ознаками:
- якщо між сторонами можливе продовження взаємовідносин, наприклад, між власниками сусідніх земельних ділянок;
- наявність проблем комунікації сторін конфлікту; якщо адміністративний орган має свободу вибору у вигляді альтернативних санкцій; якщо обставини конфлікту не підлягають розголошенню.
- **Поряд з цим в межах процедури посередництва не можуть бути врегульовані конфлікти, що характеризуються:**
- правопорушення може тягти за собою кримінальне покарання;
- конфлікт можна вирішити лише шляхом процедури доказування;
- мета судового процесу направлена виключно на вирішення певної правової проблеми.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- **Узагальнені підходи до поняття «відновне правосуддя»:**
- філософсько-правовий підхід, відповідно до якого реакція на злочин полягає у відновленні порушеного правопорядку шляхом максимального відновлення моральнопсихологічного та матеріального стану потерпілого з одночасною ресоціалізацією правопорушника і досягненням балансу особистого (інтереси сторін кримінальноправового конфлікту) і суспільного (потреба суспільства в безпеці);
- всесвітній громадський рух за переорієнтацію кримінального процесу з переважно карального характеру на відновну ідеологію;
- вид практики, спрямованої на подолання наслідків злочину;
- спосіб вирішення кримінально-правового конфлікту у сфері, що регулюється кримінально-процесуальними нормами, силами учасників процесу і перетворення конфронтації між ними в конструктивний діалог, спрямований на вирішення проблеми, що їх розділяє;
- процедура діалогу між правопорушником і потерпілим за посередництвом третьої нейтральної сторони в особі суду, медіатора або місцевої громади. У межах цієї процедури сторони конфлікту усвідомлюють те, що відбулося з ними, досягають порозуміння і укладають угоду щодо відшкодування шкоди, завданої злочином.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

► **Ознаки відновного правосуддя:**

- нерозривно пов'язане з кримінальним процесом і є особливим методом досягнення його мети;
- спрямоване на вирішення кримінально-правового конфлікту;
- відновна концепція розглядає кримінально-правовий конфлікт як, насамперед, зіткнення міжособистісних прав та інтересів потерпілого і правопорушника, а вже потім публічних, державних;
- передбачає наявність посередницької фігури. Таку роль можуть виконувати як представники поліції, прокуратури, суду, соціальних служб, так і члени громади;
- метою відновного правосуддя є відшкодування матеріальної шкоди, що завдана злочином; відновлення моральнопсихологічної рівноваги потерпілого і правопорушника, усвідомлення ним протиправності своєї поведінки; профілактика правопорушень у майбутньому; наскільки це можливо, повернення до попереднього становища у громаді, яке існувало до вчинення кримінального правопорушення.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- ▶ В розгорнутому вигляді принципи відновного правосуддя уявляються такими:
- ▶ максимальне відновлення стану потерпілого, що існував до вчинення злочину. Основна увага повинна бути зосереджена на почуттях і потребах жертви, вирішенні її проблем, що виникли в результаті кримінально-правового конфлікту;
- ▶ реальне відшкодування шкоди, завданої злочином, безпосередньо правопорушником, що передбачає активну участь самого порушника у відшкодуванні заподіяного збитку (не тільки матеріального, але й так званого «символічного») і задоволення інших потреб потерпілого;
- ▶ активна участь сторін у вирішенні кримінально-правового конфлікту на основі діалогу потерпілого і правопорушника. Якщо учасники самі виробляють рішення, то, швидше за все, вони його і виконають. Важливо, щоб люди перестали бачити один в одному ворога, а починали бачити Людину. У цьому випадку не відбувається подальшої ескалації конфлікту, не виникає ворожості;
- ▶ добровільність. Даний принцип передбачає добровільні засади при вирішенні кримінально-правового конфлікту за допомогою відновного правосуддя та можливість відмовитись від нього у будь-який момент до прийняття рішення;

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- В розгорнутому вигляді принципи відновного правосуддя уявляються такими:
- консенсус при вирішенні кримінально-правового конфлікту передбачає, що сторони на основі виключно взаємної згоди приймають остаточне рішення;
- участь представників громади. Відновне правосуддя характеризується залученням до відновного процесу найближчого оточення потерпілого та правопорушника, представників місцевої громади, в тому числі через соціальні служби, з метою підтримки сторін та їх реабілітації після вчинення злочину.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

► **Основні форми відновного правосуддя:**

- сімейні конференції;
- кола правосуддя;
- медіація.

► **Загальні ознаки медіації як форми відновного правосуддя:**

- розглядається як процес;
- відбувається між двома конфліктуючими сторонами (потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим));
- передбачає залучення нейтрального посередника для врегулювання конфлікту.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- Поняття медіації у кримінальних справах відповідно до міжнародно-правових документів:
- гнучкий, всеохоплюючий, орієнтований на пошук рішення процес, який є додатковим або альтернативним способом вирішення кримінальних справ у системі традиційного судочинства і спрямований на врахування інтересів і залучення зацікавлених осіб до процесу; визнання законних інтересів потерпілого, які виникли внаслідок злочину; діалог потерпілого з правопорушником з метою відшкодування моральних та матеріальних збитків; розвиток почуття відповідальності у правопорушника та надання йому можливості для виправлення; підвищення ролі окремої особистості та громади у попередженні злочинів та конфліктів (Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (99) 19 від 15 вересня 1999 р. «Про медіацію у кримінальних справах»);
- процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора (Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р.).

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- ▶ **Елементи медіації як форми відновного правосуддя:**
- ▶ посередництво. Особливість цього способу вирішення кримінально-правового конфлікту полягає в участі певного суб'єкта правовідносин, який є незалежним від сторін і не зацікавлений у його вирішенні, але активно сприяє переговорному процесу.
- ▶ конфлікт. Природа цього явища полягає в протилежності мети та інтересів сторін. На перший погляд, конфлікт сторін обвинувачення і захисту формально зникає при остаточному вирішенні кримінального провадження, оскільки припиняється діяльність самих сторін з прийняттям та вступом
- ▶ в силу кінцевого процесуального рішення, яке виключає подальше провадження у кримінальному процесі. Проте декларування формального припинення кримінально-правового конфлікту зовсім не означає його реального вичерпання. Метою правосуддя є справедливе вирішення кримінальної справи, а не кримінально-правового конфлікту.
- ▶ процедура. Даний елемент є виразником процесуальної форми медіації у кримінальному провадженні та визначає коло її учасників, підстави, умови тощо..

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- **Місце медіації у кримінальному процесі**
- Існують два основних підходи до місця медіації у кримінальному процесі.
- По-перше, медіація розглядається як складова частина кримінального процесу. За таких умов медіація здійснюється в межах кримінального провадження на певній стадії його провадження. Така модель застосовується в багатьох європейських країнах, зокрема в Австрії, Бельгії, Німеччині.
- По-друге, медіація є альтернативою кримінальному процесу. Прикладом може бути голландська програма «dading», за якою медіація може замінити провадження у визначених категоріях кримінальних проваджень (за певними складами злочинів) і щодо певного кола осіб (наприклад, неповнолітні особи).

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- ▶ **Критерії допустимості проведення медіації як форми відновного правосуддя:**
- ▶ залежно від тяжкості кримінального правопорушення;
- ▶ залежно від особливостей співучасті у вчиненні злочину;
- ▶ залежно від об'єкта злочину;
- ▶ залежно від наявності потерпілого;
- ▶ залежно від кримінально-правового статусу суб'єкта злочину;
- ▶ залежно від кримінально-правової позиції суб'єкта кримінального правопорушення щодо визнання своєї вини.

МЕДІАЦІЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- ▶ Дослідники виділяють і окремі принципи мирного вирішення міжнародних спорів, на яких мають ґрунтуватися відповідні процедури:
 - ▶ суверенної рівності держав (також є і одним із основних принципів міжнародного права);
 - ▶ вільного вибору засобів вирішення спорів: вирішення спорів має відбуватися на основі добровільної взаємної згоди сторін; щодо того засобу мирного вирішення спорів, який вони застосовуватимуть;
 - ▶ рівності засобів вирішення спорів: відсутня будь-яка ієрархія чи інша залежність в системі засобів мирного врегулювання міжнародних спорів;
 - ▶ справедливості;
 - ▶ виконання зобов'язань за міжнародним правом: держави повинні продовжувати дотримуватися своїх дво- та багатосторонніх зобов'язань в ході процедури мирного вирішення спорів;
 - ▶ утримання від застосування сили чи погрози силою при вирішенні спорів мирними засобами: слід утримуватися від дій, які можуть загострити ситуацію настільки, що можуть поставити під загрозу міжнародний мир та безпеку.

МЕДІАЦІЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- **Процедури добрих послуг та посередництва** . У випадку застосування цієї процедури слід розмежовувати два її послідовні елементи: добрі послуги та посередництво. У випадку «добрих послуг» третя сторона (держава або група держав) вступає в переговори зі сторонами конфлікту з метою початку переговорного процесу між ними та погодження деталей переговорів, але в подальшому участі в переговорах така сторона може і не брати. Інколи ці процедури розділяють (наприклад, В. А. Гринчак), але вони близькі за змістом, тому доцільно їх розглянути разом.
- Виступити в ролі третьої сторони при наданні добрих послуг та посередництва держава може:
 - Звласної ініціативи та за згодою сторін;
 - На запрошення однієї зі сторін.

МЕДІАЦІЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- ▶ **Слідча процедура (процедура встановлення фактів).** Застосування цього механізму передбачає створення допоміжного органу – спеціальної слідчої комісії, яка має встановити факти, що стосуються спору, та надати рекомендації щодо врегулювання спору. До складу комісії мають входити представники сторін, а також неупереджена особа або кілька осіб, які не представляють жодну зі сторін.
- ▶ Підставою для створення слідчої комісії є спеціальна угода між сторонами спору і саме зміст угоди слугує «дорожньою картою» для її подальшої роботи, оскільки містить факти, які мають бути предметом розслідування, та основні аспекти процедури роботи такої комісії. Як зазначається у Декларації про встановлення фактів ООН в галузі підтримання міжнародного миру та безпеки: «встановлення фактів означає будь-яку діяльність, спрямовану на отримання докладної інформації про відповідні факти щодо будь-якого спору або ситуації».

МЕДІАЦІЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- **Процедура примирення.** Під процедурою примирення, на думку П. Маланчука, у сучасному міжнародному праві розглядають спосіб врегулювання міжнародних спорів будь-якого характеру, під час яких комісія, створена сторонами для розгляду спору, чи то на постійній основі, чи то на підставі *ad hoc*, розпочинає неупереджений розгляд і намагається визначити умови врегулювання спору або надання сторонам такої допомоги з метою врегулювання, яку вони можуть затребувати.
- Як і у випадку слідчої процедури, в ході примирення передбачається створення спеціального тимчасового органу – погоджувальної комісії, склад якої формується на тих же принципах збалансованості, що і слідчі комісії.
- У ході діяльності цих комісій сторони мають можливість презентувати власне бачення спору, а сама комісія, з метою встановлення фактів, може залучати інші сторони та експертів до її роботи. Метою діяльності погоджувальних комісій є досягнення компромісів та взаємних поступок між сторонами для припинення спору між ними. Як зазначено у вищезгаданому Заключному акті, завданням таких комісій є: «з'ясувати спірні питання, збирати для цієї мети шляхом слідства або іншими шляхами все потрібні матеріали і намагатися привести Сторони до угоди».

Дякую за увагу